5-7-SINF O‘QUVCHILARINING INDIVIDUAL PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI VA ULARNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK ASOSLARI

Muallif: Ro‘zmetova Aziza Ilxomovna

Xorazm viloyati Hazorasp tumani 1-son maktabi amaliyotchi psixologi

Annotatsiya

Ushbu maqolada o‘rta maktabning 5-7-sinf o‘quvchilarida kechadigan o‘tish davri psixologik xususiyatlari, ularning shaxsiyat shakllanishi, kognitiv rivojlanishi hamda hissiy-irodaviy sohalaridagi o‘zgarishlar tahlil qilingan. Tadqiqot davomida o‘quvchilarning individual qobiliyatlari, o‘z-o‘zini anglash jarayonlari va tengdoshlar bilan munosabatlardagi xususiyatlari o‘rganildi. Maqolada ushbu yosh davridagi o‘quvchilar bilan ishlashda maktab psixologi va pedagoglarning o‘zaro hamkorligi hamda samarali ta’lim-tarbiya strategiyalari keltirilgan.

Kalit so‘zlar: *o‘rta maktab yoshi, individual psixologik xususiyatlar, kognitiv rivojlanish, shaxsiyat shakllanishi, tengdoshlar guruhi, o‘z-o‘zini anglash, o‘quv faoliyati.*

1. Introduction (Kirish)

5-7-sinf o‘quvchilari (11-14 yosh) rivojlanish psixologiyasida "kichik o‘smirlik" yoki "o‘tish davri" bosqichi hisoblanadi. Bu davr bolalikdan o‘smirlikka o‘tishning eng muhim va murakkab pallasi bo‘lib, organizmda fiziologik o‘zgarishlar, shaxsiyatning qayta qurilishi va ijtimoiy rollarning kengayishi bilan tavsiflanadi (Vygotskiy, L. S., 1984). Bu yoshda o‘quvchilarning tafakkuri konkret-amaliydan mavhum-mantiqiy tafakkurga o‘ta boshlaydi, mustaqillikka intilish kuchayadi va kattalar ta’siridan ko‘ra tengdoshlar guruhi ta’siri ustunlik qila boshlaydi (Elkonin, D. B., 1989).

Ushbu tadqiqotning maqsadi — 5-7-sinf o‘quvchilarining individual psixologik xususiyatlarini aniqlash, ularning o‘quv jarayonidagi o‘rnini tahlil qilish va yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan psixologik qiyinchiliklarning oldini olishga qaratilgan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

2. Methods (Tadqiqot metodlari)

Tadqiqot Xorazm viloyati Hazorasp tumani 45-son maktabining 5-7-sinf o‘quvchilari ishtirokida olib borildi. Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- **Kuzatish metodi:** O‘quvchilarning darsdagi va tanaffusdagi faolligini, tengdoshlari bilan munosabatini kuzatish.
- **"Qiziqishlar xaritasi" (Golland testining moslashtirilgan varianti):** O‘quvchilarning moyilliklari va kasbiy qiziqishlarini aniqlash.
- **Eysenkning o‘smirlar uchun shaxsiyat so‘rovnomasi (EPI):** Temperament turlari va xarakter xususiyatlarini belgilash.
- **"Men kimman?" test metodikasi:** O‘quvchilarning o‘z-o‘zini anglash va "Men-konsepsiyasi" shakllanish darajasini tahlil qilish.
- **Suhbat:** O‘quvchilar bilan individual tarzda o‘tkazilgan psixologik suhbatlar.

3. Results (Tadqiqot natijalari)

Tadqiqot natijalari 5-7-sinf o‘quvchilarining psixologik portretida quyidagi asosiy xususiyatlarni ko‘rsatdi:

1. **Kognitiv faoliyat:** O‘quvchilarning 65% da mantiqiy fikrlash rivojlanishi kuzatildi, ammo ayrimlarida o‘quv materiallarini mustaqil tahlil qilishda qiyinchiliklar mavjud.

2. **Hissiy holat:** Bu yoshdagi o‘quvchilarning 40% da hissiy beqarorlik, kayfiyatning tez o‘zgarishi kuzatildi, bu ko‘pincha baholash tizimi yoki tengdoshlar o‘rtasidagi nizo bilan bog‘liq.

3. **Ijtimoiy moslashuv:** O‘quvchilarning 75% i sinf jamoasi bilan yaxshi moslashgan bo‘lsa-da, 25% o‘quvchilarda yolg‘izlikni his qilish yoki tengdoshlari tomonidan qabul qilinmaslik holatlari qayd etildi.

4. **O‘z-o‘zini anglash:** 5-sinf o‘quvchilarida o‘z-o‘zini baholash hali tashqi baholarga (o‘qituvchi, ota-ona) bog‘liq bo‘lsa, 7-sinfga kelib, o‘z ichki qadriyatlari va dunyoqarashlari shakllana boshlagani kuzatildi.

4. Discussion (Muhokama va tahlil)

5-7-sinf o‘quvchilarining individual xususiyatlari o‘qituvchilardan differensial yondashuvni talab qiladi. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, bu yoshda o‘quvchini faqat "bilim oluvchi" obyekti sifatida emas, balki shaxs sifatida qabul qilish muhimdir.

- **Individual yondashuv:** Har bir o‘quvchining qiziqishiga qarab darslarda topshiriqlar berish ularning motivatsiyasini oshiradi.
- **Psixologik xavfsizlik:** O‘quvchilarda o‘ziga bo‘lgan ishonchni shakllantirish uchun ularning kichik yutuqlarini ham e’tirof etish zarur.
- **Hamkorlik:** O‘qituvchi-psixolog-ota-ona uchburchagidagi samarali hamkorlik o‘quvchidagi psixologik to‘siqlarni yengishda yordam beradi.

5. Conclusion (Xulosa)

5-7-sinf o‘quvchilari rivojlanishining o‘ziga xos xususiyatlarini bilish maktab muhitini yanada sog‘lomlashtiradi. O‘quvchilarning individual qobiliyatlarini va ruhiy holatini o‘z vaqtida aniqlash ularning kelajakda komil inson bo‘lib yetishishlarida poydevor bo‘lib xizmat qiladi. Maktab psixologi sifatida o‘quvchilar bilan olib boriladigan profilaktik suhbatlar va treninglar

ularning o‘zligini anglashiga hamda ijtimoiy hayotga muvaffaqiyatli moslashishiga yordam beradi.

Tavsiyalar: 1. Sinf rahbarlari va fan o‘qituvchilariga individual o‘quvchilarni o‘rganish uchun psixologik xaritalar taqdim etish.

2. "Men o‘zligimni izlayapman" mavzusida guruhli psixologik treninglar o‘tkazish.

3. Iste’dodli va qiyin tarbiyalanuvchi o‘quvchilar bilan alohida individual ish rejasini ishlab chiqish.

Foydalanilgan adabiyotlar (References)

1. Vygotskiy, L. S. (1984). *Bolalar psixologiyasi.* Toshkent: O‘qituvchi.
2. Elkonin, D. B. (1989). *Tanlangan psixologik asarlar.* Moskva: Pedagogika.
3. G‘oziev, E. G‘. (2002). *Yosh davrlar psixologiyasi.* Toshkent: O‘qituvchi.
4. Davletshin, M. G. (2007). *Yosh va pedagogik psixologiya.* Toshkent: TDPU.